

Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve 1979

Az évek óta ismert elrendezésben, három nagy fejezetre bontva tizennyolc szerző írását közli nemzeti könyvtárunk új évkönyve. Az első fejezetben *Somkuti Gabriella* az OSZK 1979. évi működéséről ad összefoglalót. Adatokat, tényeket, fontos eseményeket rögzít tömören, célratorően és mégis érdekesen. Az immár 5 és fél millió könyvtári egységnél is többet számláló gyűjtemény gyarapodása 1979-ben tovább csökkent, részben a könyvimport évtizedek óta ostorozott, de azért változatlanul továbbélő rendszerének nehézsége miatt, részben a szükséges többször példányok beszerzésének lassú és sokszor eredménytelen menete következtében. Csökkent az olvasók száma is, és — hála az úgynevezett „előrendelés” anyaghasználatnak — a kevesebb olvasó kénytelen többször felkeresni az intézményt, hogy legalább egyszer megkapja azt, amire szüksége van.

Nem ujjonghatunk maradéktalanul annak olvastán sem, hogy elkészült a fokozottabb állományvédelmet szolgáló korlátozások szabályzata. Bármily körültekintően készültek is fel „a nem közérdekű, elhárítható, ill. más könyvtárak feladatkörébe tartozó használat” korlátozására, a végrehajtás sokaknak okoz kellemetlenséget.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ ugyanezen időszakban végzett munkájáról *Papp István* számol be, a dolog természetéből következően más módszerrel, de nem kevésbé érdekes tartalommal. A központ kiemelésre legalkalmasabb eredményeiként a szakszervezeti könyvtárak fejlesztési és működési irányelveinek korszerűsítésére készült javaslatot említi meg (amely az 1980. szeptember 29-i SZOT elnökségi határozat alapjául szolgált), továbbá a könyvtárak társadalmi szerepének és külső kapcsolatainak szociológiai vizsgálatát, az olvasás irányításának lehetőségeivel foglalkozó kutatásokat, a nem hagyományos dokumentumok kezeléséről összeállított útmutatók kiadását, valamint az országos és a helyi olvasómozgalmaknak nyújtott segítségét.

Az évkönyv második részében az OSZK gyűjteményeivel és történetével foglalkozó tanulmányok olvashatók. *Havasi Zoltán* azt vizsgálja, milyen szerepet játszanak az ideológiai-politikai tényezők (a nacionalizmus, az internacionalizmus, a kozmopolitizmus) a nemzeti könyvtárak fejlődésében. Sikraszáll a nemzeti könyvtár állományának egységéért, szót emel a „nemzeti” és a „szocialista” anyagra történő szétbontás ellen, képtelenségnek itéli a feudalista, kapitalista, szocialista korszakok szerinti tagolást. Foglalkozik a gyűjtőkör, a funkciók kérdéseivel és az olvasók kiszolgálásából fakadó teendőkkel is.

*Karl-Heinz Jügel*t német nyelvű értekezése arról számol be, milyen visszhangot váltott ki a magyar nemzeti könyvtár megalapítása a Jénában, illetve 1804-től Halléban megjelent Allgemeine Literatur Zeitungban.

Haraszthy Gyula folytatja az OSZK régebbi kiváló munkatársainak bemutatását. *Könyvtáros sorsok és pályák* című írásában ezúttal három fiatalon elhunyt tudós, *Honti János* európai híru folklorista, *Hevesi András* író és kritikus, valamint *Sárkány Oszkár* tanár, a magyar—cseh kapcsolatok kutatója életének a könyvtárban töltött szakaszáról fest szinte dokumentum hitelességű, meg-rázó erejű képet.

Németh Mária a könyvtár 1945 és 1974 közötti tudományos tevékenységének mérlegét készítette el. Tanulmánya több szempontból is figyelemre méltó: könyvtártörténeti vonatkozásain túlmenően kutatásszervezési és -tervezési tanulságokat is kínál.

Wix Györgyné *Az OSZK állományának fehér foltjai* címmel érdekes állományelemzésre vállalkozik, amelynek során nemzeti könyvtárunk különféle — kronológiai, földrajzi, az előállítás vagy a terjesztés módjából következő, nyelvi, használati stb. — jellemzőkkel meghatározható, bizonyos értelemben törvényszerűnek is nevezhető hiányaira mutat rá. Egyben útmutatással szolgál az

„aktiv hiánypótlás” legégetőbb területeinek feltárásához, illetve az ezzel kapcsolatos távlati tervek elkészítéséhez.

Pajkossy György az oly régóta várt várbeli elhelyezés egyik alapkérdéséről, a Budavári Palotába történő átköltözés utáni olvasó- és tájékoztató szolgálatról kialakított személyes elképzeléseit ismerteti tiszteletet keltő alaposággal. Tanulmányában kitér a tervek kidolgozásának történetére, a szolgálat jelenlegi helyzetére, majd az új épületben tervezett szolgálat általános elveit, az elhelyezés módját, szervezeti formáját és feladatait ismerteti. Felméri az új megoldás előfeltételeit is: a szükséges személyzeti létszámtól az ügyvitelen át a kézikönyvtárak felállításával járó teendőkhöz. Írását olvasva — 603 olvasóhely, 9 olvasóterem, 25 000 kötetes bibliográfiai kézikönyvtár, 64 000 kötet a tanulmányi olvasóban, hetvenegynéhány főnyi olvasószolgálati létszám — szinte elérhető közelségben érezzük a terv megvalósulását.

A harmadik részben könyv- és művelődéstörténeti tanulmányokat talál az olvasó. *V. Ecsedy Judit* az első pillanatban nem túl hálásnak látszó feladatra vállalkozik: egy olyan 17. századi református nyomda történetének mozaikdarabkát gyűjti egybe, amelyre működésének rövid időtartama és fennmaradt termékeinek csekély száma miatt eddig kevés figyelmet fordítottak. A Batthyány család tulajdonában levő nyomda és vezetője, *Szepesváraljai Bernhard Máté* Németújváron, majd Pápán működött.

Pavercsik Ilona viszont az egyik leghíresebb magyarországi nyomda, a lőcsei Brewer-tipográfia 17—18. századi történetét írta meg igen részletesen, felhasználva a lőcsei levéltár iratanyagát és a rendelkezésre álló nyomtatott források adatait. A most közölt tanulmány a nyomda alapítását és megszűnését, a tulajdonosnak és alkalmazottainak vagyoni helyzetét, a társadalmi és az egyházi életben vállalt szerepét tárgyalja. A szerző azt ígéri, hogy a nyomdaműhelyről magáról, a nyomda felszereléséről és termékeiről egy későbbi írásában számol majd be.

Fallenbüchl Zoltán egy 17. század végéről származó érdekes, forrásértékű kéziratot ismertet: *Alessandro Guadagni* levél- és íratmásolatokat tartalmazó levelezéskönyvét. A toscanai ősektől származó katonatiszt (Szendrő várának parancsnoka), bányatulajdonos és vállalkozó egyébként a költő Gvadányi József nagyapja volt.

Borsa Gedeon tanulmányorozatának befejező része (a korábbi három az Évkönyv 1974—1975., 1976—1977. és 1978. évi kötetekben jelent meg) két témáról szól: előbb az évszázadokon át rendkívül népszerű magyar népkönyv, a szövegében

megmerevedett, babonákkal teli csizió korszerű természettudományi ismereteket terjesztő „ellenlábait”, vagyis a hasonló jellegű, de annak kiszorítására szánt kiadványokat mutatja be, majd ezt követően az elhalóban levő, hagyományos csizió „utóéletével” foglalkozik: azzal, miképpen éltek tovább egyes részei a 19—20. századi sors- és kártyavető könyvekben, álmokkönyvekben.

Szelestei N. László a magyar orvostörténetírás és bio-bibliográfia atyjának, *Weszprémi Istvánnak* (1723—1799) a felvilágosodáshoz fűződő kapcsolatáról, történetírói módszeréről és könyvtárának sorsáról fest — az eddigiektől eltérő — képet új források — elsősorban Weszprémi levelezése — segítségével.

Fried István a 18. század végének, a jozefinizmus ellentmondásos korszakának magyar közgondolkodását veszi bonckés alá, mivel — amint rámutat — II. József személyének és tetteinek megítélése, szenvedélymentes értékelése még mindig nem történt meg. Az izgalmas téma egyéni megközelítése során felveti a kérdést: kire támaszkodhatott II. József új rendszerének megteremtésében, mit tekintünk jozefinizmusnak, és kiket jozefinistáknak?

Miklóssy János Vajda János pokoljárása (1864—1867) címmel a költő életének arról a sötét korszakáról tár fel új adatokat, amelyben szembefordulva a nemzeti ellenállás vezető osztályával, a középbirtokos nemességgel, a Béccsel való megegyezés hívévé szegődött. Vajda előbb a Bécsben székelő magyar udvari kancellária sajtóosztályának referense lett, majd 1865. október 1-től Budán a Helytartótanács elnökségén dolgozott 1866 nyaráig. Közben 1864 novemberétől a kormánysszubszenciót élvező félhivatalos lap, a *Sürgöny* és az ugyancsak kormánypárti *Bécsi Híradó*, illetve a *Magyar Világ* állandó munkatársaként tevékenykedett, amivel országos népszerűtlenséget zúdított magára.

Nemeskéri Erika az OSZK kéziratárában őrzött hagyaték és más források alapján *Cholnoky László* életéről közöl részleteket, *Markovits György* a németek által megszállt Franciaországban született illegális *Éjféli Kiadó* tevékenységét ismerteti, különös tekintettel a magyar vonatkozásokra, így a kiadó alapítójára, az 1880-ban Magyarországról kivándorolt Bruller Lajos fiára, aki 1940-et követően Vercors néven vált világhírűvé. *Németh S. Katalin Németh Lászlónak és Kocsis Istvánnak* Bethlen Katáról szóló színműveit állítja párhuzamba egymással. (Felelős szerk. *Németh Mária*. 1981. 1982. OSZK. 666 l. 120 Ft)